

(ele nici nu pot dispărea), dar se accentuează permanent, determinând *apariția a noi și noi contradicții*. Ele se manifestă datorită specificului distinct de activitate a compartimentelor fundamentale ale vieții, cum ar fi cel economic, ecologic, politic, social, cultural, ideologic ș.a. care se influențează puternic și reciproc.

Toate aceste fenomene și procese la care ne-am referit sint realități pe care nu le putem ignora și care nu pot fi rezolvate nici prin simplificări excesive, nici prin mărirea artificială a complexității lor. Se cuvine să ținem seamă de condițiile reale și de posibilitățile fiecărei etape istorice. De asemenea, trebuie să înțelegem în profunzime faptul că nici construirea socialismului nu se desfășoară în mod linear, fără greutăți și fără greșeli. Și activitatea de edificare a socialismului conține și va continua să conțină nu puține necunoscute. Ecuația socialistă este deosebit de complexă, dar faptul că aici acționează și va acționa și în viitor cu o vigoare crescândă *gîndirea și acțiunea colectivă*, conștient îndreptată înspre un țel comun tuturor, reprezintă o garanție sigură că societatea socialistă va reuși să rezolve cu succes — deși nu fără greutăți — marile probleme ale omenirii, inclusiv problemele globale.

DINAMICA MODULUI DE VIAȚĂ AL PRINCIPALELOR CATEGORII SOCIO-PROFESIONALE ÎN ȚARA NOASTRĂ

DE

CĂTĂLIN ZAMFIR

Societatea noastră trece prin mari și profunde transformări nu numai la nivel macrosocial, dar și la nivelul microsociale al *modului de viață*. În societățile bazate pe clase antagoniste, structura de clasă cu componentele sale economice, social-politice și ideologice reprezintă sursa dominantă a diferențierilor și în ceea ce privește modul de viață. Diferențele cele mai semnificative în modul în care oamenii își organizează viața lor se constituie pe alianțamentele de clasă. O a doua sursă a diferențierii modului de viață, secundară în raport cu prima, o constituie tipul de profesie, locul, rolul și cadrul social-cultural pe care aceasta le implică. Cu alte cuvinte, categoria socio-profesională.

Desființarea claselor exploatatoare și lichidarea pe această bază a a modului de viață elitar elimină din societatea socialistă o sursă esențială a diferențierilor în modul de viață, creînd premisele obiective ale unei societăți omogene, bazate pe egalitate și echitate. Din această cauză, în societatea socialistă, *tipul de profesie* reprezintă în momentul actual *principalul diferențiator* al modului de viață. Variațiile la nivelul modului în care oamenii își organizează viața nu mai provin, în principal, din poziția de clasă, *macrosocială*, ci în mod special din poziția *microsocială* dată de

profesie. Poziția de clasă, datorită proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, intereselor fundamentale comune, participării egale la conducerea întregii societăți, devine mai mult un factor de omogenizare, de apropiere la nivelul modului de viață, decât de diferențiere. Acest raționament fundează opțiunea majoră a studiului de față. Perspectiva microsocioală, asociată în primul rând cu categoria socioprofesională, este, în condițiile societății noastre socialiste, cea mai indicată pentru analiza modului de viață, care el însuși este un fenomen microsocioal.

Categoriile socio-profesionale se suprapun parțial cu clasele sociale, dar ele reprezintă o altă perspectivă. Accentul analizei noastre cade nu pe poziția claselor și grupurilor sociale în societatea globală și nici pe comportamentul lor de clase și grupuri în sistemul social-politic, ci pe *poziția persoanelor în contextul social concret*, determinată în primul rând de poziția profesională, pe comportamentul lor ca *persoane individuale* la locul de muncă, pe stradă și acasă.

Pentru analiza noastră ne-am oprit la cele trei mari categorii socio-profesionale ale societății moderne — *țărănimă, muncitorii și intelectualii* — la care am adăugat o a patra — *funcționarii* — care a ocupat și mai continuă încă să ocupe într-o oarecare măsură o poziție specială în ansamblul structurii sociale moderne. Prin funcționar înțeleg tipul de profesie caracterizat printr-o muncă nonmanuală (predominant intelectuală) și care presupune o calificare medie.

Condițiile de muncă și de viață, la care trebuie să adăugăm și contribuția tradiției, fac ca în momentul actual fiecare dintre aceste categorii socioprofesionale să prezinte un mod de viață relativ distinct. Diferențele acestea se vor mai menține și în următoarele decenii, tinzând spre o treptată ștergere. Puternice tendințe de omogenizare socială sînt evidente încă în prezent. Fiecare categorie socioprofesională tinde să împrumute de la celelalte o serie de caracteristici, depășind unele dintre limitele impuse de condiția istorică proprie. În mod special, această apropiere în modul de viață trebuie văzută în perspectiva unor procese care s-au declanșat deja și care se vor accentua în viitor: ridicarea generală a nivelului de școlarizare și de cultură, creșterea rolului mijloacelor de difuzare în masă a culturii, creșterea timpului liber, ștergerea treptată a diferențelor dintre sat și oraș, dintre munca fizică și munca intelectuală, dintre funcțiile de conducere și cele de execuție, creșterea participării generale la organizarea și conducerea societății. Să notăm în acest context, de asemenea, un specific: în societatea modernă socialistă unele dintre trăsăturile modului de viață propriu intelectualității sînt în curs de generalizare. „Intelectualizarea” reprezintă una dintre direcțiile de realizare a omogenizării societății moderne.

Din punctul de vedere al modului de viață, societatea noastră actuală reprezintă o fază de trecere. În perspectivă, profesiunea va aduce o contribuție din ce în ce mai scăzută la diversificarea stilurilor de viață. Pe măsură ce diferențele socioumane generate de tipul de profesiune vor scădea, sursele diferențierii modului de viață se vor deplasa în alte sfere. Mulți analiști estimează că, în perspectiva viitoarelor decenii, modul de viață va depinde mai mult de o serie de opțiuni individuale, decât de poziția socioprofesională.

În cele ce urmează, deși lipsesc studiile sistematice asupra dinamicii în timp a modului de viață al diferitelor categorii socioprofesionale din țara noastră, voi încerca să fac câteva „însemnări”, cu scopul, mai degrabă, de a stimula cercetări ulterioare mai sistematice. O ipoteză centrală a acestei investigații este aceea că dinamica modului de viață al diferitelor categorii socioprofesionale trebuie considerată în condițiile concret istorice ale țării noastre, care au imprimat întregului proces social o traiectorie specifică. Marile categorii socioprofesionale actuale s-au cristalizat odată cu începuturile societății moderne. Doar țărănimea face excepție, avind o istorie mult mai veche. Ele au avut o dinamică specifică în condițiile societății capitaliste. Noul cadru socialist a adus modificări de structură în viața acestor categorii, fără însă a fi eliminat aspectul de continuitate. Din această cauză, dacă vrem să înțelegem *modul de viață actual* al diferitelor categorii socioprofesionale, este necesar să luăm în considerație *dinamica sa istorică*, să-l privim ca o fază într-un proces.

ȚĂRĂNIMEA

Sucesivele înproprietăriri ale țărănimii de pină la cel de-al doilea război mondial nu au reușit să rezolve problema țărănească moștenită de la feudalism. Ele au determinat însă, în general, lichidarea obștei țărănești tradiționale și acolo unde ea mai supraviețuia în anumite forme. Proprietatea privată asupra pământului a devenit, treptat, în acea perioadă, singura formă de organizare a procesului de producție în agricultură. Societatea românească modernă s-a dezvoltat în condițiile în care pământul arabil fusese deja complet împărțit și luat în proprietate. Din această cauză, țărănimea noastră se caracteriza în prima jumătate a secolului XX prin resurse modeste și limitate de proprietate asupra pământului. Procesul de apariție a unor mari domenii prin centralizarea pământului în mâinile unor țărani din ce în ce mai înstăriți nu caracterizează situația din țara noastră. Mijloacele economice ale țărănimii noastre erau modeste. În plus, datorită reproducerii lărgite a populației, acumularea eventuală de pământ se diviza între copii. Între cele două războaie — perioadă de dezvoltare economică destul de intensă — o diferențiere mai accentuată a început să aibă loc în viața satului: între țărani mai înstăriți și cei mai săraci, între sate și zone. Diferențele erau însă relativ mici. De regulă, cei mai înstăriți țărani erau la nivelul posibilităților maxime de dezvoltare ale unei familii care practica o agricultură cu mijloace încă tradiționale.

Problema pământului reprezenta problema vitală a țărănimii. Mai degrabă lipsa de pământ necesar dezvoltării gospodăriei era caracteristică satului românesc. Marile proprietăți agricole, rămășițe mai mult ale feudalismului decât produse ale capitalismului, limitau substanțial accesul țărănimii la pământ. Sistemul de proprietate asupra pământului avea tendințe pronunțate spre instabilitate. Se pare că sursa cea mai importantă a acestei instabilități o reprezenta necesitatea transmiterii la noile generații a condițiilor de muncă: pământ, unelte, vite. Apoi contribuiau fluctuațiile economiei, care afectau puternic în special pe cei aflați la limita de jos a posibilităților productive.

Conservarea și eventual mărirea, în limite modeste, a gospodăriei reprezenta un obiectiv vital pentru țăranul român. Munca grea, spiritul de acumulare și dezvoltare a gospodăriei caracterizau în mod esențial atitudinea țăranului. Proprietatea privată și munca individuală, în cadrul familiei, au dus la o anumită izolare, la o slăbire a vieții colective, caracteristice obștei devălmașe. Lupta pentru pământ a reprezentat izvorul principal de tensiuni în viața satului, fiind de regulă motivul unor puternice conflicte : în familie, între vecini, în cadrul satului în general.

Resursele economice modeste ale satului românesc au limitat în mod drastic procesul de modernizare, atât a activității productive, cât și în general a vieții satului. Noile produse industriale pătrundeau cu greutate aici datorită lipsei mijloacelor economice. Cultura modernă — elaborată la oraș, bazată pe alte principii decât cea a satului tradițional — începe să se infiltreze încet în viața satului. Sistemul administrativ-juridic statal a reprezentat o primă breșă în universul social-cultural închis al obștei sătești. Noi tipuri de relații și de norme au pătruns în viața satului. Prin votul universal, prin alegerea atât a organelor politico-administrative locale, cât și a celor centrale, satul este atras tot mai activ la viața politică a națiunii. Deabia prin extinderea școlii și difuzarea treptată a tipăriturilor se creează însă premisele pătrunderii masive a culturii moderne. Școala oferea țăranului posibilitatea de a înțelege nu numai noul univers al gândirii științifice-raționale, dar și sistemul de relații economice, administrative, juridice și politice ale societății moderne. Presa și publicațiile de tot felul reprezentau calea de contact cu evenimentele ce se petreceau pe plan național și internațional, satisfăcând astfel interesul tot mai activ al țăranului pentru informare și pentru înțelegerea evenimentelor politice majore care îi afectau viața. Au început totodată să fie difuzate pe calea tiparului tehnici moderne de practicare a agriculturii. Procesul se afla doar la începutul său. În sistemul proprietății private, difuzarea informației prin intermediul tipăriturilor reprezintă principalul canal de modernizare a agriculturii.

Schimbările rapide din societatea românească de după primul război mondial, dezvoltarea economico-industrială, a sistemului administrativ, școlar-cultural au deschis noi perspective în viața satului. Orașul, cu profesiunile sale, a început să devină din ce în ce mai atractiv pentru țărani. În mod special pentru cei săraci. În societatea tradițională, orașul reprezenta mai mult reședința elitelor feudale și a breslelor de meseriași relativ închise. Țăranul putea să găsească aici doar slujbe marginale, prost plătite și cu un statut social inferior — argat, servitor. În orașul modern, aflat în curs rapid de dezvoltare industrială, țăranul putea găsi pentru copiii săi posibilități de a dobîndi profesii mult mai bune. Inițial, cei mai mulți părăseau satul de nevoie : datorită lipsei de mijloace pentru munca agricolă. Exodul la oraș reprezenta o soluție și la problema transmiterii proprietății agricole în familiile numeroase. Industria oferea tot mai numeroase locuri de muncă. Dezvoltarea rapidă a administrației deschide și alte posibilități pentru fiii de țărani, mult mai atractive decât cele legate de munca fizică. În primul rînd, ca slujbaş la diferitele sisteme administrative — în sistemul poștei, C.F.R.-ului. Și, în fine, modernizarea mărea necesarul în profesiunile intelectuale : învățător, profesor, preot. Aceste profesii prezentau o atracție deosebită pentru săteni. În sat, învăță-

torul și preotul reprezentau figuri cu un înalt prestigiu social, asociate cu resurse economice relativ ridicate și cu un stil de viață înalt dezirabil. Ei erau modele concrete ale unui nou mod de viață pe care copiii de țăran îl puteau dobîndi prin învățatură. Pentru că mijlocul de acces la aceste profesii era tipic modern — pregătirea școlară, iar nu privilegiul —, au fost stimulate aspirațiile de ascensiune socială pentru copii. Pe de altă parte, datorită necesarului ridicat, șansele pentru copiii de țărani de a avea acces la asemenea poziții cresc apreciabil. S-a cristalizat chiar o politică activă de încurajare a țăranilor de a trimite copiii la „învățătură”. Intelectualii satului au jucat un rol activ în stimularea, atât la copii, cât și la părinții acestora, a dorinței de ascensiune socială prin intermediul școlii. Intelectualii satului nostru au dus o politică activă de „orientare profesională” și de selecție: copiii cu posibilități intelectuale erau activ stimulați să învețe mai departe. Totodată, ei reprezentau un fel de *facilitator* al acestei treceri: ajutau pe părinți și pe copii să se orienteze în noul sistem de învățămînt și de profesii, îi ajutau să descopere și să utilizeze posibilitățile oferite de noul sistem de viață.

Cooperativizarea agriculturii a modificat radical modul de viață al țăranimii noastre. Gospodăria țărănească s-a menținut, însă mult redusă. Funcțiile sale productive, deși încă importante, sînt limitate. Lotul personal, de dimensiuni mici, nu necesită o cantitate mare de muncă și nici utilaj complicat. Munca în cooperativă, prin orientarea sa generală, seamănă mai mult cu munca din întreprindere decît cu munca agricolă pe care fiecare o executa pe pămîntul său. Țăranul este antrenat într-o nouă structură socială, caracterizată prin forme sociale de muncă, conectate direct cu necesitățile globale ale societății. Apar în acest cadru premisele instituirii unei noi mentalități de proprietar colectiv, de participant activ la organizarea și conducerea activității colective, asociată cu o crescută responsabilitate socială. Pe de altă parte, în condițiile în care munca nu mai are loc într-un cadru individual, ci în echipe, într-un cadru organizat și condus ierarhic, în care specialiștii au un rol hotărîtor, apare și posibilitatea cristalizării unei mentalități de „salariat”, de „angajat” care execută ceea ce i se indică, pentru a obține beneficii economice individuale. Care dintre aceste două orientări este predominantă — cea de participant activ și responsabil la organizarea și conducerea întregii activități sau cea de „angajat” și executant pasiv — depinde de o mulțime de factori organizaționali și individuali: în ce măsură cooperativa are autonomie în deciziile pe care le ia, în ce măsură conducerea cooperativei stimulează o participare activă la decizii a membrilor cooperatori, în ce măsură aceștia sînt orientați subiectiv spre o asemenea participare. În funcție de toți acești factori, atitudinea țăranului cooperativ oscilează între aceste două orientări opuse.

S-a modificat utilizarea resurselor economice pe care fiecare familie le obține. Ele nu mai sînt acumulate sub formă de mijloace de producție — pămînt, unelte —, ci consumate neproductiv. Deși unele acumulări de acest tip se mai fac pentru munca lotului individual. Apar în această situație noi aspirații. În primul rînd, locuința care a devenit unul dintre simbolurile cele mai răspîndite ale reușitei social-economice, un instrument al prestigiului social. În decurs de o generație, ea s-a modernizat

rapid în mediul sătesc. Mobila este un alt simbol al statutului social. Îmbrăcămintea nu reprezintă încă, în general, o preocupare deosebită pentru generațiile în vîrstă și mature de țărani. Asigurarea condițiilor pentru copii este o altă preocupare deosebit de importantă în contextul modului de viață al țaranului de azi. În primul rînd, susținerea copiilor la școală, oferirea condițiilor pentru obținerea unei profesii cu o calificare cît mai ridicată. Apoi, asigurarea de resurse materiale pentru „așezarea” copiilor. În funcție de posibilități, părinții asigură copiilor sume importante de bani pentru cumpărarea de locuință, mobilă, chiar mașină, îi aprovizionează cu alimente.

Instituirea noului mod de organizare a muncii agricole a avut însă și o consecință neașteptată. „Profesia” de țaran a scăzut în atractivitate în raport cu celelalte profesii. Ea a devenit o muncă ca oricare alta, dar mai slab calificată, desfășurată în condiții mai dificile și, de regulă, mai slab remunerată, sau cu o remunerație fluctuantă. În aceste condiții, modul de viață țărănesc nu poate concura cu modul de viață oferit de industrie și oraș. În ultimele decenii a avut loc un exod intens al populației, dacă nu întotdeauna de la sat la oraș, cel puțin din agricultură spre industrie. În cele mai multe familii țărănești, bărbații au căutat să intre ca muncitori, femeile continuînd să lucreze în agricultură. Munca agricolă propriu-zisă a început să fie realizată tot mai mult de către bătrîni și femei. Numeroși tineri, elementele cele mai active, au părăsit satul și odată cu aceasta și viața de țaran, orientîndu-se spre profesii muncitorești, din sfera serviciilor sau intelectuale. Chiar și cei care au continuat să trăiască în sat, și-au căutat locuri de muncă fie în întreprinderile din apropiere, fie în administrația locală, în domeniul serviciilor sau cel puțin ca muncitori specializați în cadrul agriculturii. Stilul de viață urban și industrial a năvălit în viața satului, combinîndu-se cu condițiile specifice de aici. Faptul că în mare măsură agricultura a eliberat forța de muncă tînără, a creat o discontinuitate în modul de viață sătesc. Un alt mod de viață este aici în curs de cristalizare, caracterizat printr-o mentalitate diferită de cea a țaranului tradițional.

Cristalizarea unei noi profesii țărănești care să concureze ca atractivitate umană cu profesiile oferite de industrie reprezintă una dintre problemele cele mai importante pe care „revoluția agrară” le are de rezolvat în momentul actual. Mult timp noua profesiune agricolă a fost considerată în mod aproape exclusiv pe linia specializării de tip industrial. În condițiile tehnologiilor actuale și al sistemului muncii agricole, se pare că rolul specializărilor stricte este limitat. Transferul mecanic al diviziunii muncii din industrie în agricultură pare a fi dăunător. Principiul pe care ar trebui să se meargă este asigurarea unor munci complexe, atît prin varietatea operațiilor necesitate de ciclul tehnologiei agricole, cît mai ales prin accentuarea formelor de participare activă și efectivă a țaranului cooperativ la organizarea și conducerea atît tehnică cît și social-economică a cooperativelor. Este probabil chiar ca unele forme de muncă colectivă, în condiții inadecvate pentru o asemenea modalitate, să fie înlocuite cu forme de muncă individuală, conectate cu cooperativa care ar avea rolul de a oferi facilitățile tehnice și economice necesare.

MUNCITORII

În prima jumătate a secolului nostru a început să se dezvolte rapid în țara noastră industria și, odată cu ea, și clasa muncitoare. Stilul de muncă și viață al muncitorilor avea caracteristicile sale particulare. Din punctul de vedere al profesiei, al statutului profesional și al resurselor economice obținute prin muncă, existau diferențieri substanțiale între muncitori. Un grup relativ restrâns dintre ei puteau obține o specializare mai ridicată, ocupând poziții importante în procesul tehnologic sau în sistemul de organizare a muncii. Pozițiile de specialiști erau însă relativ rare. Munca cea mai frecventă pe care muncitorul o putea dobândi era caracterizată printr-un grad de calificare relativ scăzut sau cel mult mediu, condiții fizice grele, efort ridicat, zi de muncă prelungită, activități de execuție. În condițiile tehnologiilor încă rudimentare, munca era deosebit de grea, abrutizantă cel mai adesea. Munca din sistemul industrial capitalist nu era bazată pe cooperare. Fiecare îndeplinea sarcini discrete, fixate de către sistemul ierarhic sau incluse în organizarea tehnologică a muncii. Doar în planul activităților sindicale și politice apare o nouă cultură a cooperării, comunicării, colaborării și solidarității muncitorești. Pe de altă parte, sistemul capitalist opresiv era orientat tocmai spre spargerea solidarității muncitorești, spre cultivarea unei orientări individualiste în muncă. Relațiile interpersonale erau astfel marcate de multiple și contradictorii tendințe: solidaritate muncitorească și umană, dar și concurență, individualism, indiferență.

Datorită condiției de „angajat”, muncitorul nu avea nesiguranta condițiilor de muncă a țăranului, ci doar pe aceea a menținerii postului.

Muncitorul era mai aproape de sursele culturii moderne. Nivelul său de școlarizare era mai ridicat. Facilitățile culturale erau mai mari. În mediul muncitoresc s-au răspândit, de la început, rapid presa, radioul, cinematograful. Interesul pentru problemele sociale și politice generale se dezvoltă accentuat, datorită faptului că condiția de muncitor este mai direct afectată de fluctuațiile macrosociale. Dezvoltarea conștiinței de clasă sporește interesul pentru înțelegerea fenomenelor sociale și politice. Treptat se cristalizează o conștiință socială și politică proprie. Se dezvoltă formele organizării politice și ale acțiunii colective pentru promovarea propriilor interese de clasă. Clasa muncitoare se afirmă, în acea perioadă, tot mai mult ca o forță socială coezivă și importantă a societății noastre. Nu trebuie însă neglijat nici faptul că această tendință de cristalizare a unei conștiințe politice și ideologice de sine este continuu frinată de subdezvoltarea culturală și de acțiunea integrativă a sistemului capitalist.

Viața de oraș impune noi standarde, aspirații, exigențe. În primul rând, în sistemul orașului nostru, relativ mic, cu destule multe posibilități de extindere, locuința apare ca una dintre aspirațiile cele mai comune. Construirea sau cumpărarea unei locuințe și mobilarea ei necesitau un efort economic intens. Casa, mobila, îmbrăcămintea, alimentația erau indicii cei mai direcți ai statutului social și personal. Gospodăria este și aici mediul direct al vieții personale. Ea reprezintă, din această cauză, un obiectiv de prim ordin în strategia de viață. Datorită diviziunii muncii, grija gospodăriei revine femeii. Se dezvoltă — lucru valabil în mediul urban în general — valoarea de „bună gospodină”: aranjarea estetică a

locuinței, întreținerea curățeniei, pregătirea alimentelor, îngrijirea copiilor. Veniturile relativ modeste, fără fluctuații spectaculoase, creau o orientare puternică spre economie, chibzuală în consum.

Relațiile interpersonale cele mai importante continuă să fie cele de rudenie. Funcția lor este de a oferi un anumit suport și protecție mutuală, prezentând totodată o ridicată garanție reciprocă. Caracterul natural stabil al relațiilor de rudenie conferă normelor de comportare o forță mai mare decât în alte tipuri de relații. Controlul asupra comportamentului individual este mult mai eficace în cadrul acestor relații. Din această cauză, relațiile de rudenie au reprezentat un mijloc extrem de eficace de adaptare a celor veniți de la sat în mediul urban. Rudele de la oraș facilitau integrarea în noul mod de viață al celor veniți de la sat. Aici erau găzduiți, sfătuiți și recomandați. Rudenia pare să reprezinte un sistem care compensează insecuritatea și dezorganizarea caracteristică primelor faze ale evoluției societății moderne. Relațiile de rudenie sînt cadrul de desfășurare al tuturor momentelor festive din viața oamenilor, al sărbătorilor. Sistemul „nășiei” reprezintă o extindere a relațiilor de rudenie, oarecum artificială, dar de asemenea eficace. În afara rudeniei, celelalte relații interpersonale sînt mai puțin stabile și mai superficiale. Mai importante sînt relațiile de vecinătate. Prietenii, chiar și cu colegii de muncă, par să fi fost inițial mai puțin importante.

Atitudinea față de copii este și ea specifică. Deoarece cantitatea de muncă din gospodărie este relativ limitată, copiii nu sînt antrenați într-o măsură semnificativă la aceasta. Excepție fac fetele, care învață alături de mamă cum să întrețină gospodăria. În ceea ce privește băieții, efortul cel mai mare era de a le găsi o profesie cit mai satisfăcătoare. Fie ca muncitori, fie, prin școală, ca funcționari sau chiar intelectuali. Asigurarea viitorului lor este realizată prin tipul de profesie însușit sau prin locul de muncă unde reușesc să fie plasați. Datorită posibilităților materiale reduse, cel mai probabil era ca aspirațiile profesionale să fie limitate la nivelul profesiilor muncitorești. Doar marginal apăreau aspirații de acces la poziții socio-profesionale superioare. Școala juca și în acest mediu un rol extrem de activ în orientarea profesională. Ea stimula și, adesea, sprijinea prin toate mijloacele pe copiii cei mai dotați să-și continue studiile. În ceea ce privește fetele, efortul economic se orienta mai mult spre asigurarea înzestrării lor — mobilă, lenjerie, ustensile pentru menaj, eventual locuință și bani — sau chiar spre asigurarea unei educații mai deosebite, care ar fi putut constitui un factor important al căsătoriei.

Timpul liber își modifică substanțial structura, în raport cu situația specifică satului. Din acest punct de vedere, orașul nu a putut înlocui niciodată satul cu coerența sa, facilitată de dimensiunile restrinse. Într-un fel, *strada* a menținut unele funcții (dar destul de puține) ale satului. În rest, s-au dezvoltat forme specific urbane de petrecere a timpului liber: cinematograful, vizitele, circiuma pentru bărbați, sălile de dans și plimbările pentru tineri. Un loc deosebit de important îl ocupă evenimentele de familie și petrecerea în familie a sărbătorilor. Posibilitățile economice limitate nu dădeau acces la multe dintre formele elitare de petrecere a timpului liber pe care orașul le deschidea. De asemenea, nivelul cultural scăzut nu facilita utilizarea formelor de tip intelectual-cultural de petre-

cere a timpului liber. Accesul la o serie de facilități elitare de petrecere a timpului liber era un simbol al succesului social, dar foarte puțin la îndemina muncitorului—restaurante de lux, teatru, operă, concediu în stațiuni.

Deși clasa muncitoare la noi era nouă, prin anii '30 ea se afla încă în proces de formare, începuse deja să se cristalizeze un mod de viață propriu. În interiorul condiției de muncitor existau însă tendințe foarte diversificate. Pe de o parte, cei care prin profesiunea lor, dar și prin atitudinea față de viață, reușeau să se ridice la nivelul maxim al posibilităților și aspirațiilor specifice clasei lor: gospodărie proprie, cu tot necesarul, copii așezați la casele lor, cu poziții profesionale și sociale bune. La cealaltă limită, cei cu posibilități de câștig scăzute sau cu moduri de viață care nu permiteau o valorificare cu maximum de economie a resurselor disponibile și care trăiau în mizerie, în case insalubre, de cele mai multe ori cu chirie. Copiii acestora își caută adesea singuri calea în viață, fără nici un sprijin din partea părinților. Resursele economice insuficiente pentru realizarea unei vieți la nivelul minim al aspirațiilor tind să genereze o atitudine distructivă față de viață: surplusul de resurse economice, prea mic pentru a modifica sensibil modul de viață, este utilizat adesea pentru un consum imediat și cu funcții compensatorii. Datorită importanței relativ reduse a gospodăriei și acumulării, și de asemenea unei relative siguranțe a venitului, presiunile spre economisire sînt mult mai reduse în cazul muncitorului decît în cel al țaranului. Complementar, modurile „deviante” de viață — consum imediat și cu importante funcții compensatorii — sînt mai frecvente în acest mediu.

Pe măsura cristalizării unei conștiințe de sine încep să se dezvolte și alte moduri de petrecere a timpului liber decît cele tradiționale: activități politice și culturale legate de dezvoltarea conștiinței de clasă și a activităților social-politice proprii.

După al doilea război mondial s-au petrecut schimbări radicale în viața muncitorimii. Industrializarea rapidă a dus la creșterea într-un ritm înalt a numărului de muncitori. Acest lucru a fost facilitat și de schimbările din agricultură, care au creat disponibilități de forță de muncă aici și care, de asemenea, au eliberat și afectiv pe oameni de sat, creînd în special la nivelul tinerelor generații o orientare puternică spre mediul industrial-urban. În al doilea rînd, organizarea de tip socialist a schimbat poziția socială a clasei muncitoare.

Procesul rapid de creștere a muncitorimii, ca orice proces de creștere, a reprezentat un factor frenator pentru cristalizarea unor forme de viață specifice, fiind însoțit de numeroase tendințe contradictorii. În primul rînd, este vorba despre „pendularea” între două atitudini fundamentale: asumarea conștientă și responsabilă a finalităților sociale ale muncii, participarea activă la organizarea și conducerea nu numai a activității productive, dar a societății în general, pe de o parte, iar pe de alta, atitudinea de participare limitată, de „angajat la stat”, adaptarea pasivă, căutarea exclusiv a avantajelor individuale. Caracteristicile noului mod de viață socialist încep să se manifeste cu pregnanță. În mod special trebuie consemnate următoarele: a) Participare politică activă. Numeroși muncitori participă în diferite forme (politice și obștești) la rezolvarea diferitelor probleme sociale. b) Participare activă la organizarea și conducerea procesului de muncă. c) Dezvoltarea profesională și culturală.

Noua orientare în viață a muncitorului este stimulată și de faptul că, din punctul de vedere al resurselor economice disponibile, el nu mai este dezavantajat în raport cu alte categorii sociale. Uneori el poate dispune de resurse economice mai largi decât cele ale altor categorii cu pregătire profesională mai ridicată: profesori, medici, ingineri. De asemenea, el beneficiază și de alte avantaje sociale: asistență medicală gratuită, învățământ gratuit, burse pentru copii, facilități de petrecere a timpului liber, a concediului în stațiuni etc.

S-a petrecut însă și un alt fenomen ale cărui semnificații nu au fost în suficientă măsură explorate. În anii revoluției socialiste a apărut o nevoie extrem de ridicată de cadre de conducere în sistemul politic și de stat. De asemenea, a apărut o nevoie acută de cadre cu pregătire superioară, intelectuală. Pentru a asigura acest necesar de cadre s-a dus o politică activă de promovare a muncitorilor și țăranilor și, bineînțeles, a copiilor acestora. Îndeosebi muncitorii au fost stimulați să promoveze în funcții de conducere, să-și perfecționeze pregătirea profesională, obținând profesii de tip intelectual. Datorită prestigiului social de care profesiile intelectuale se bucură în societatea noastră, această politică a găsit un larg ecou. Așa s-a făcut că membrii cei mai activi ai clasei muncitoare au fost promovați, părăsind astfel condiția de muncitor. Copiii de muncitori au găsit de asemenea largi posibilități de promovare socială — prin școală, sau în cadrul sistemului politic. Pe de altă parte, de la sat au venit ca muncitori cei care nu au putut, datorită diferitelor condiții obiective sau subiective, să-și continue studiile pentru a obține calificări mai ridicate. Și după încadrarea ca muncitori — până spre vârsta de 30—35 de ani — selecția a continuat. Acest caracter deschis al poziției de muncitor, facilitatea de a obține profesii cu pregătire superioară, dublată de atractivitatea acestora, a avut și alte consecințe. Modul de viață al muncitorilor a suferit importante influențe din partea noilor veniți de la sat, exprimând efectele contradictorii ale oricărui proces de tranziție culturală și de adaptare la un nou mediu. De-abia în ultimii ani, datorită intrării într-o fază „mai stabilă” de creștere, acest fenomen a început să slăbească în intensitate. Terminarea fazei extensive a dezvoltării industriale și intrarea într-o nouă fază, intensivă, modifică aceste condiții. Pe de o parte, solicitările pentru munci cu calificare superioară se stabilizează. Pe de altă parte, muncitorii înșiși își ridică nivelul cultural, profesional și politic. Ei sînt într-o tot mai mică proporție veniți din agricultură, prezentînd un nivel din ce în ce mai ridicat de modernizare, urbanizare, o tradiție industrială tot mai cristalizată. În fine, dezvoltarea tehnică, culturală și socială a mediului muncii industriale, îl face pe acesta din ce în ce mai atractiv.

Eterogenitatea noii clase muncitoare, lipsa ei de tradiție profesională, culturală, politică și de stil de viață și-au pus amprenta asupra primelor faze ale dezvoltării modului de viață al acesteia. Problema fundamentală a dezvoltării noastre industriale a fost aceea a integrării profesionale, industriale și urbane a unei mari mase de populație sătească. Lipsa mentalității industriale, a calificării profesionale necesare, a spiritului de disciplină, a conștiinței politice, a spiritului de solidaritate muncitorească a făcut ca atragerea activă a muncitorilor la procesul de conducere a societății și, în primul rînd, a propriei lor munci, să fie la început mai dificilă. Conducerea tehnică și politică a întreprinderilor a trebuit să supli-

nească lipsa acestor premise, să adopte un stil de conducere adecvat acestor condiții. Ea și-a asumat, în lipsa premiselor necesare participării, funcții importante în conducere. În aceste relații concrete dintre ierarhia tehnică și muncitori, determinate de specificul socio-cultural al masei de muncitori, a existat desigur și posibilitatea proiecției vechilor mentalități de conducere — comandă și subordonare. Și acest factor, la rîndul său, a avut o acțiune de frinare a dezvoltării rapide a noii atitudini față de muncă.

O nouă perspectivă s-a deschis în ultimii ani prin ansamblul de măsuri luate pentru promovarea mai accentuată a unei largi și efective participări a tuturor oamenilor muncii la conducerea întreprinderilor, cît și a întregii societăți. Importante în acest context sînt măsurile de introducere a sistemului autoconducerii și autogestunii, de natură a crea cadrul real al unei active participări. Prin aceasta va fi depășită (desigur că un asemenea proces cu numeroase componente social-culturale ia timp) diviziunea între munca de conducere și munca de execuție, transformînd radical poziția de muncitor și, cu aceasta, întregul său mod de viață.

Spre deosebire de capitalism, socialismului nu îi este specifică cristalizarea unui stil de viață muncitoresc închis. Obiectivul dezvoltării societății noastre este omogenizarea socială, ștergerea treptată a diferențelor din modul de viață dintre categoriile socioprofesionale. De la început s-a mers la noi pe o opțiune antielitistă. Crearea condițiilor pentru dezvoltarea socio-culturală a tuturor categoriilor de oameni ai muncii stimulează ridicate aspirații, la nivel de masă. În perspectiva ridicării nivelului școlar-cultural, al cristalizării la nivel de masă a noilor forme de viață moderne, a sporirii resurselor economice și social-culturale, decalajele și contradicțiile din modul de viață specific muncitorimii în momentul actual vor fi depășite. Lipsa de condiții cultural-sociale și economice, raritatea lor, generează inevitabil elitism. Politica partidului nostru a fost orientată în direcția ridicării treptate și relativ omogene a tuturor condițiilor de viață economice, politice și culturale.

FUNCȚIONARI

Funcționarul a reprezentat o figură socială importantă în cursul trecerii de la societatea tradițională la cea modernă. Dezvoltarea timpurie a sistemului administrativ, cît și a unor servicii, ca transporturile și comunicațiile, au creat noi tipuri de posturi de muncă, cu o serie de caracteristici specifice : o calificare profesională relativ ridicată, dar încă nu specializare de tipul profesiilor intelectuale, muncă relativ mai ușoară, predominant intelectuală, în condiții fizice și sociale relativ bune. Pentru aceste munci era necesar totodată și un grad ridicat de școlarizare în raport cu exigențele mult mai modeste puse de activitățile agricole, industriale și meșteșugărești. De asemenea, era nevoie de o capacitate mai mare de a coopera și comunica cu toate straturile sociale. Funcționarul lucra cu toate categoriile sociale, inclusiv elitele. Se dezvoltă rapid, din această cauză, la nivelul acestei categorii, o cultură a relațiilor interpersonale, a comunicării. Grija pentru ținută era firesc inclusă ca exigență în această

situație socioprofesională. În plus, datorită complexității muncii, controlul acesteia nu se poate efectua decît într-o manieră mai generală, fapt care dădea funcționarului o anumită autonomie în activitatea sa implicînd mai multă responsabilitate asumată și inițiativă totodată.

Datorită acestor particularități, funcționarul a avut de la început un mod de viață diferit de cel al țăranului, muncitorului sau meșteșugarului. În societățile tradiționale și la începutul societății moderne, remunerația muncii de funcționar era, corespunzător cu exigențele acestui mod de viață specific, inevitabil mai ridicată decît a lucrătorului ce depunea o muncă fizică. Nivelul cultural și școlar mai ridicat făcea posibilă o participare mai extinsă la cultura intelectuală de tip modern, un acces parțial la viața elitelor. E drept că o asemenea participare era marginală, datorită în primul rînd resurselor economice modeste. Poziția de funcționar era însă de natură a genera aspirații social-economice și culturale sensibil mai ridicate decît posibilitățile reale disponibile, fiind asociată adesea cu puternice tensiuni și frustrări. În literatura noastră, tipul funcționarului, cu toate iluziile și prejudecățile, frămîntările și dramele sale, este excelent ilustrat.

Datorită poziției sale de mijloc, exponent al instituțiilor administrative, funcționarul a avut un rol deosebit de activ în modernizarea generală a colectivității. Este important de semnalat și locul acestei categorii sociale în sistemul mobilității sociale. În general, categoria de funcționar constituia o etapă de trecere în ascensiunea socială de-a lungul generațiilor. Familiile de funcționari dețineau resurse economice și baza culturală favorizante pentru ca copiii lor să poată urma mai departe la școli superioare, obținînd poziții social-profesionale de tip intelectual, superioare.

Apoi, ea era, și este încă, o „categorie supapă” pentru mobilitatea nereușită. Cei care aspiră la o poziție socială mai înaltă, dar nu reușesc, pot găsi ca funcționari o poziție socială acceptabilă, în ultimă instanță. Poziția de funcționar era prima poziție acceptabilă pe scara ierarhiei sociale. „A fi funcționar” a reprezentat multă vreme un ideal pentru multe persoane din clasa muncitoare și țărănime. Această funcție de supapă în mobilitatea socială s-a păstrat și în societatea actuală. Tinerii care nu pot urma mai departe studii superioare preferă adesea poziții de funcționari, chiar dacă acestea sînt substanțial mai slab remunerate decît cele de muncitor. Poziția specială a funcționarului în sistemul stratificării sociale apare clar în cazul preferințelor pentru căsătorie. Ea reprezintă clar o limită a eligibilității. Pentru femei, profesiile funcționărești sînt în mod special atractive. Ele oferă o muncă relativ ușoară fizic, în condiții fizice și socio-culturale bune. Prin modul de viață asociat profesiei de funcționar, femeile ocupînd asemenea poziții profesionale, sînt un partener acceptabil pentru bărbatul din orice categorie socială, spre deosebire de cele care au profesii legate de munca fizică.

Categoria de funcționar a fost deosebit de importantă în condițiile de început ale evoluției țării noastre. Dezvoltarea rapidă administrativă și urbană a creat în prima jumătate a secolului nostru o masă mare de posturi de funcționari, accesibile copiilor de muncitori și țărani. În condițiile actuale, datorită dezvoltării industriale, importanța acestei categorii socio-profesionale este în declin. Apar o serie de profesii medii, care

necesită o calificare și specializare net mai ridicate și care concurează eficace profesia de funcționar.

INTELECTUALITATEA

Compusă din diferite specialități profesionale, categoria intelectualității prezintă o serie de caracteristici distinctive: depune o muncă de tip intelectual, care necesită o ridicată specializare, cunoștințe științifice și culturale generale, necesitatea continuă de însușire de noi cunoștințe, abilități mentale de a lucra cu abstracții, de a înțelege problemele sociale generale, de a comunica, muncă în general creativă sau, oricum, neprogramabilă, în care talentul, capacitatea de a inova și de a se adapta la situații noi sînt esențiale. Deși specializarea profesională are în cazul intelectualității un rol fundamental, ea trebuie însoțită — pentru realizarea eficientă a muncii — de cunoștințe generale din celelalte domenii științifice și chiar artistice.

Datorită complexității muncii intelectuale, performanțele individuale sînt larg diferențiate. De aici și importanța mare a prestigiului profesional. Complexitatea muncii intelectuale, caracterul ei „de vîrf”, fac ca aceasta să fie cu necesitate asociată cu o largă autonomie, o ridicată responsabilitate, normele și valorile etice profesionale avînd un rol deosebit de important în reglarea comportamentului profesional. Orientarea spre realizarea funcțiilor sociale, spre performanțe profesionale dezinteresate, primatul absolut al performanței, indiferent de condiții și de recompensele asociate, reprezintă valori esențiale ale eticii muncii intelectuale. Profesorii, medicii, inginerii, oamenii de știință, artiștii, pentru a putea realiza performanțe ridicate este necesar să aibă o puternică interiorizare a obiectivelor generale. Spre deosebire de micul producător care lucra în primul rînd pentru el, sau de muncitorul angajat care lucra pentru patron, intelectualul se raportează în activitatea sa în mod nemijlocit la funcțiile sociale, la necesitățile colectivității. Prototipul muncii pentru colectivitate, pentru binele comun, pentru progresul general s-a constituit tocmai în sfera muncii intelectuale. Aici nu este vorba despre *semnificația obiectivă* a contribuției diferitelor categorii profesionale la viața colectivității, ci doar de *orientările subiective*, care, datorită condițiilor concrete ale organizării sociale, erau asociate muncii. Valorile etice care s-au cristalizat și au acompaniat munca de intelectual au fost reflexul necesar al specificului profesiei și poziției sociale a acesteia. Orientarea spre interesele personale nu a fost, desigur, mai puțin importantă. Și nu se poate ignora nici faptul că intelectualitatea, într-o oarecare măsură, a făcut parte din elitele exploatoare sau a sprijinit ideologic și tehnic dominarea de către aceste elite. Se poate vorbi, mai mult, de o atitudine ambivalentă a intelectualității în această privință: pe de o parte, orientarea spre necesitățile colectivității, iar pe de altă parte, orientarea spre propriile interese și spre interesele elitelor dominante cu care parțial se identifica.

Modul de viață al intelectualității în țara noastră s-a cristalizat nu în condițiile unei societăți strict stratificate, închise, înalt stabile, ci ale unei societăți supuse continuu la numeroase presiuni interne, dar în special externe, a cărei problemă centrală era eliberarea națională, unirea

națională, dezvoltarea social-economică. Din această cauză, profesia de intelectual a implicat mereu la noi nu numai o vocație profesională, ci și o vocație socială. Ideea de „apostolat” social și cultural a fost destul de răspândită. Să adăugăm că în condițiile unei țări mici, dezvoltarea științifică și culturală era vital legată de formarea unor școli naționale, a unei mișcări naționale în toate domeniile, care să ofere climatul necesar dezvoltării intelectuale.

Gradul de „dedicare” socială a intelectualității a fost ridicat. De timpuriu s-a conturat o misiune socială a intelectualității, larg împărtășită: progresul națiunii, dezvoltarea economică, socială, culturală, încheierea națională, cucerirea independenței. Societatea noastră a fost, din cauza multiplelor împrejurări externe, o țară slab dezvoltată economic și social-politic, în raport cu alte societăți europene. Dezvoltarea rapidă industrială, modernizarea generală a societăților occidentale a reprezentat pentru români un exemplu deosebit de atractiv, demn de urmat. Este de la sine înțeles că intelectualitatea, datorită contactului mai activ cu alte realități sociale, a resimțit mult mai acut necesitatea unei rapide dezvoltări, a modernizării societății noastre. Pe de altă parte, modernizarea, progresul societății noastre era condiționat în mod esențial de introducerea unor reforme politic-administrative, de dezvoltarea economică, tehnologică, culturală, de schimbarea structurilor sociale învechite în raport atât cu realitatea cît și cu ideologia țărilor occidentale. În aceste condiții, informațiile, noile idei, ideologiile aveau un rol extrem de important în progresul general. Intelectualitatea și-a asumat acest rol specific: asigurarea cunoștințelor necesare, vehicularea noilor idei, difuzarea lor largă, stimularea activizării sociale generale în sensul modernizării. În toate mișcările revoluționare de la noi, intelectualitatea a avut o participare crucială. Și nu numai în marile lupte sociale, ci și în practica curentă a societății noastre, intelectualitatea a avut în ansamblu o atitudine progresistă, orientată spre dezvoltare socială. Ea a fost constant orientată spre difuzarea largă a ideilor revoluționare, a cunoștințelor tehnice și culturale necesare unei societăți moderne. Răspîndirea învățămîntului, activitatea de propagare a cunoștințelor culturale și științifice au reprezentat o pirghie cu ajutorul căreia intelectualitatea a contribuit la dezvoltarea societății. Atitudinea intelectualității noastre între cele două războaie mondiale este semnificativă în această privință. Să ne gândim, de pildă, la programul social activ al școlii sociologice gustiene. Este un program tipic de dedicare socială, de integrare a intelectualității, cu cunoștințele și capacitățile proprii, în slujba dezvoltării sociale, a modernizării satului românesc. Să marcăm, de asemenea, contribuția esențială a intelectualității noastre la constituirea conștiinței naționale. În acest context este explicabil de ce intelectualitatea a fost orientată spre o participare socială activă. Mulți intelectuali de frunte și-au asumat roluri în formularea politicii sociale și chiar în conducerea politică a țării, mai ales în sectoarele cultural-științifice.

Poziția de intelectual s-a bucurat, în toate societățile, de un înalt prestigiu social și, prin aceasta, de o anumită putere. În sistemul industrial, intelectualitatea tehnică este asociată în mare măsură cu conducerea producției. Poziția ridicată în ierarhia industrială, asumarea unor importante funcții în organizarea și conducerea muncii, a oferit intelectualității

tehnice prestigiu social, putere, influență, dar și venituri economice substanțial mai ridicate.

Accesul la pozițiile intelectuale a fost, deși dificil, nu exclus nici pentru categoriile sociale cele mai sărace — țărănimea, meșteșugăria, clasa muncitoare. Dezvoltarea rapidă a societății moderne românești a fost caracterizată printr-o necesitate enormă de cadre intelectuale, fapt care a stimulat recrutarea lor nu numai din categoria intelectualității propriu-zise, ci, într-o măsură însemnată, și din celelalte categorii sociale. Acest fapt a împiedicat formarea unei mentalități închise, lipsa de comunicare și înțelegere pentru celelalte categorii sociale.

Natura profesiei sale — orientare spre funcții sociale, autonomie în activitate, manifestarea liberă a opiniilor ca precondiții esențiale ale activității intelectuale — a făcut din această categorie socială un susținător și promotor activ al democrației. Democrația politică reprezintă cadrul necesar al dezvoltării muncii intelectuale. De aici și opțiunea necesară democratică a orientării politice a intelectualității în societățile moderne.

Tot datorită profesiei, dar și modului de organizare a vieții sale în general, intelectualitatea a contribuit esențial la elaborarea unei culturi a relațiilor interpersonale, în cadrul unei societăți urbanizate, moderne, bazate pe relații mult mai complexe decât cele de rudenie și vecinătate: relații sociale funcționale, izvorite din diviziunea muncii, relații comunitare, naționale și internaționale. Munca intelectuală, prin natura sa, este o activitate colectivă, cumulativă, fundată pe schimb de informații și opinii. Din acest punct de vedere, intelectualitatea a adus o contribuție esențială la cristalizarea culturii cooperării și colaborării sociale, a solidarității comunitare.

Datorită contactului cu tot ceea ce se întâmplă nou în lume, intelectualitatea, în mod inevitabil, a avut o dinamică mai rapidă a necesităților. În cazul ei, presiunile de creștere a nivelului de trai sînt accentuate. Există însă și un aspect complementar. Munca intensă, dedicată, este însoțită adesea și de sacrificii. Ea a reprezentat întotdeauna un antidot contra consumerismului risipitor, elitar, asociat cu un mod de viață inactiv profesional. Cultura unei vieți cumpătate, rațională, echilibrată își găsește puternice surse în tradiția modului de viață intelectual.

După război, datorită revoluției socialiste și industrializării rapide, au avut loc modificări profunde în structura intelectualității și în modul ei de viață. În primul rînd, a apărut o acută nevoie de cadre cu pregătire superioară. Să adăugăm, de asemenea, faptul că poziția de intelectual a continuat să fie înalt dezirabilă fiind asociată cu un ridicat prestigiu social. Munca intelectuală este percepută a fi mai ușoară și mai interesantă. Modul de viață asociat poziției de intelectual prezintă o mare atractivitate. Posibilitățile create de a urma învățămîntul superior pentru membrii tuturor grupurilor sociale au dus la cristalizarea unor aspirații de masă. Așa se face că în țara noastră, deși numărul de locuri din învățămîntul superior a crescut rapid, cererea a fost constant mult superioară. Importantă a fost, în acest proces, și politica de ridicare a unei noi intelectualități din rîndurile țărănimii și, în special, a muncitorimii. Fie direct — tinerii muncitori au fost încurajați să-și continue studiile —, fie indirect — crearea condițiilor pentru ca copiii de muncitori și țărani să pătrundă în învățămîntul superior. Dezvoltarea învățămîntului seral și fără frecvență

a constituit un mijloc important al acestei politici. Politica de schimbare a „originii” intelectualității a avut drept consecință o puternică mobilitate socială, contribuind la procesul de omogenizare socială. În țara noastră ea a avut însă un anumit specific. Recrutarea intelectualității din rindul muncitorimii și țărănimii nu s-a făcut pe seama scăderii reproducției intelectualității ca atare, ci pe baza extinderii rapide a necesităților de cadre cu pregătire superioară, impusă de dezvoltarea industrială intensă. Efectele ei pozitive au fost numeroase. Ea a facilitat procesul de omogenizare socială, au fost eliminate sau cel puțin substanțial diminuate unele tendințe spre elitism ale modului de viață al intelectualității tradiționale, s-a accentuat solidaritatea dintre diferitele categorii socioprofesionale și capacitățile de comunicare și înțelegere reciprocă. Au existat însă și unele efecte negative: profesionalizarea și socializarea incompletă în sistemul de valori și în modul de viață specific intelectualității. Imediat după începerea procesului revoluționar au existat unele tendințe stângiste în politica față de intelectualitate. Descurajarea unor tendințe elitare din modul de viață intelectual s-a amplificat până la a considera integral acest mod de viață sinonim cu modul de viață burghez. În țara noastră, o asemenea orientare stângistă nu a fost însă nici prea profundă și nici de durată, deși unele ecouri întirziate s-au mai făcut resimțite mult timp.

Ca efect al industrializării s-a produs, totodată, o rapidă deplasare a structurii interne a intelectualității. Ponderea cea mai mare a început să o dețină intelectualitatea tehnică. Totodată, a avut loc și o anumită eroziune a statutului social al intelectualității legate de procesul de învățămînt propriu-zis și, în general, al celei care activează în celelalte sfere decît cea a producției materiale. Acest proces a dus la modificări profunde în modul de viață al intelectualității. În acest studiu, însă, nu ne-am propus decît analiza unor aspecte mai generale, preliminare.

Modul de viață al intelectualității, deși a suferit schimbări profunde ca urmare a modificărilor sociale generale, prezintă un grad ridicat de constanță, de continuitate, sensibil mai ridicat decît modul de viață al celorlalte categorii sociale. El își aduce o contribuție importantă la cristalizarea noului mod de viață modern, socialist, omogen, caracterizat, printre alte trăsături, printr-un grad înalt de intelectualizare.

Societatea noastră actuală prezintă o imagine diferențiată din punctul de vedere al modului de viață. Tipul de profesie este actualmente diferențiatorul principal în această sferă. El este asociat cu moduri de viață distincte. Dinamica societății noastre nu este însă orientată spre crearea unor stiluri de viață absolut distincte, caracteristice categoriilor socio-profesionale, ci, dimpotrivă, spre eliminarea diferențelor esențiale dintre ele, spre o stare de omogenizare socială crescută. Ne așteptăm ca încă câteva decenii să mai existe diferențe între modul de viață al categoriilor socioprofesionale, deși ele vor fi tot mai reduse și înlocuite de diferențe provenite din opțiunile personale.